

Over het gebruik van uitheemse soorten in voedselbossen

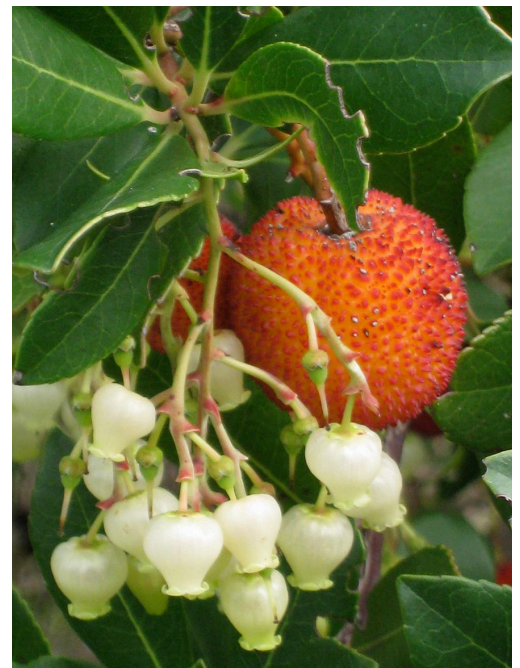
Door Marc Buitter
18-01-2017

Onder natuurliefhebbers kunnen de gemoederen soms hoog oplopen als het over inheemse en uitheemse soorten gaat in relatie tot natuurbeheer. De zorgen die veel liefhebbers hebben over introductie van nieuwe uitheemse soorten zijn heel begrijpelijk in het licht van de enorme schade die zogenoemde 'invasieve exoten' kunnen aanrichten in het kleine beetje natuur dat in Nederland resteert sinds de industriële revolutie. 'Invasieve exoten' zijn dieren, planten en micro-organismen die door menselijk handelen buiten hun natuurlijke verspreidingsgebied terechtkomen en die door verspreiding schade kunnen veroorzaken in de vorm van ziektes, verdringing van inheemse soorten en aantasting van hele ecosystemen. Exoten worden ook wel uitheemse soorten genoemd. Maar niet alle uitheemse soorten zijn per definitie 'invasief'!

Zechuan pepper

De zorgen over exoten slaan ook weleens door in een geheel afwijzende houding tegenover elk initiatief om een of meer uitheemse soorten te introduceren in Nederlandse groengebieden. Die houding kan een groot probleem vormen voor initiatieven rond de ontwikkeling van voedselbossen. Een algehele uitsluiting van uitheemse soorten voor wildpluknatuur of voedselbossen zou het keuzemenu namelijk dermate beperken dat de ontwikkeling van eetbare natuur nog maar weinig toegevoegde waarde oplevert. Een dergelijke rigide houding ten aanzien van eetbare uitheemse soorten zou niet alleen erg inconsistent en willekeurig zijn, maar ook contraproductief, zowel voor mens en als voor de natuur in brede zin.

Arbutus unedo

Niet consistent

Allereerst zou een eenzijdige beperking tot inheemse soorten bij de ontwikkeling van eetbare natuur weinig consistent zijn in het licht van de vele exoten die door de land- en tuinbouw worden geïntroduceerd. In de Nederlandse land- en tuinbouw is het namelijk eerder regel dan uitzondering dat er voor de voedselproductie gebruik wordt gemaakt van uitheemse soorten. Van tomaten en aardappels (uit Zuid-Amerika) tot druiven (vooral afkomstig uit het Middellandse Zeegebied) appels en peren (beide van oorsprong afkomstig uit Centraal Azië); onze land- en tuinbouwgebieden staan vol met exoten en dat levert over het algemeen weinig tot geen problemen op voor de omringende 'wilde' natuur. Een vergaande uitsluiting van uitheemse soorten zou ook niet erg consistent zijn met de dynamiek in de natuur zelf. De natuur is immers altijd en overal dynamisch; dankzij trekvogels en wind kunnen zaden en stuifmeel zich over duizenden kilometers verspreiden, hetgeen regelmatig leidt tot een succesvolle vestiging van nieuwe planten en dieren als de lokale condities het toelaten.

Uitheemse tomaten

Willekeurig

Bij het onderscheid tussen inheemse en uitheemse soorten is bovendien sprake van een zekere willekeur. In relatie tot de flora of fauna van een bepaald gebied spreekt men meestal van 'inheemse' soorten als deze er sinds de laatste ijstijd van nature voorkomen. Het stellen van juist deze grens – op grond waarvan? – brengt echter een nogal armoedig referentiebeeld van de mogelijke biodiversiteit van onze inheemse natuur met zich mee. De laatste ijstijd, het zogenoemde 'Weichselien', is in Noord-Europa namelijk gepaard gegaan met een grootschalige verdwijning van vele soorten planten en dieren die hier 'van nature' voorkwamen. Doordat het landijs gedurende het Weichselien lange tijd grote delen van Noord-Europa heeft bedekt, konden hier relatief weinig soorten overleven.

Het Weichselien duurde van 116.000 tot 11.700 jaar geleden. Het is het laatste ijstijdvak in het pleistoceen, het geologische tijdperk dat duurde van 2.400.000 tot 11.700 jaar voor Christus. Ter vergelijking: in grote delen van Azië en Noord-Amerika, waar het landijs destijds niet zo ver oprukte als hier, is de 'resterende' biodiversiteit veel groter. Zo kunnen in de delen van Azië en Noord-Amerika, waar de klimaatomstandigheden vergelijkbaar zijn met die van Noord-Europa, binnen de zelfde plantenfamilies veel meer soorten en variëteiten worden aangetroffen dan hier. Van de okkernootfamilie (de familie van o.a. de walnoten; Latijnse naam: Juglandaceae) zijn in Azië en Noord-Amerika bijvoorbeeld veel meer soorten en variëteiten te vinden dan in Noord-Europa.

Contraproductief

Tegen deze achtergrond zou een uitsluiting van uitheemse soorten bij de ontwikkeling van eetbare natuur zelfs contraproductief uitpakken. Een beheerste introductie van waardevolle, uitheemse soorten kan immers bijdragen tot meer diverse, vitale en veerkrachtige ecosystemen, zowel in de eetbare natuur als in de wilde natuur. En vanwege de vergaande uitholling van de biodiversiteit die reeds heeft plaatsgevonden en de klimaatverandering die de komende decennia nog in kracht en omvang zal toenemen, is dat bepaald geen overbodige luxe.

De uitholling van de biodiversiteit van planten en huisdieren die in de land- en tuinbouw worden gebruikt voor de voedselproductie verdient in dit verband aparte zorg en aandacht. De vergaande selectie van een zeer beperkt aantal soorten en variëteiten, op basis van de meest gewenste eigenschappen zoals opbrengst per hectare en uiterlijk, heeft geleid tot een uiterst smalle genetische basis voor de commerciële, agrarische productie van gewassen. Die smalle genetische basis voor de moderne land- en tuinbouw is voor velen een bron van zorg, met name omdat het de voedselproductie kwetsbaar maakt voor grootschalige verstoringen die de klimaatverandering met zich meebrengt (o.a. oprukkende ziekten en plagen). Met het oog op de huidige, armoedige staat van de (agro)biodiversiteit in Nederland en toenemende weers- en temperatuurextremen en meer (langdurige) periodes van droogte en hevige neerslag, is de introductie en verspreiding van nieuwe soorten, die (agro-)ecosystemen kunnen verrijken en versterken, met andere woorden meer dan welkom. versterken, met andere woorden meer dan welkom.

Walnotenbos in Kirgizië; internet

